

Sbírka

Výrazné osobnosti výtvarníků utvářely obraz Ústavu po celou dobu jeho trvání. Krátce po vzniku Ústavu v něm začala působit teprve sedmadvacitiletá **Emilie Paličková Mildeová**. Ta po studiích na sofijské a pražské uměleckoprůmyslové škole a několikaletém působení v ateliéru Marie Teinitzerové vlastně až v Ústavu podrobněji poznala krajkářské techniky.¹ Měla však dokonalý cit pro jejich výtvarné možnosti. Návrhy jsou kompozičně i tvarově vyrovnané, vázané k charakteru textilie, technice i způsobu užití. Zpočátku přistupovala ke krajcce jako k malbě nebo spíš kresbě. To mělo tu výhodu, že nebyla svázaná technologickými postupy a neuvažovala o tom, jak se bude krajka „vyrábět“, ale tužkou ji nakreslila a zkušené krajkářky ji zhotovily. Začala s technikou šité krajky, která dovoluje větší volnost návrhu. Základem je jednoduchá kresba se zvýrazněnou konturou a plochy vyplněné různými vzory, zvláště mistrně využívala techniku jemného stínování. V jejím podání se krajka stala svébytným uměleckým odvětvím. I když svým určením jsou to pořád slavnostní pokrývky na stůl, a nikoliv obrazy na stěnu. Emilie Paličková byla v roce 1923 jmenovaná profesorkou a spojila s Ústavem celá následující desetiletí své plodné tvorby. Opustila jej až v roce 1946, kdy byla povolána jako profesorka na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze.

V roce 1923 vytvořila první monumentální kruhovou kompozici ze šité krajky – Orloj - inspirovanou Mánesovým kalendářem staroměstského orloje, zhotovenou patrně pro mezinárodní výstavu v Milánu. Následuje soubor šitých krajek, které byly poslány v roce 1925 na Mezinárodní výstavu dekorativního a průmyslového umění do Paříže a získaly nejvyšší ocenění. Nejobdivovanější bylo Sluníčko. Kruhová pokrývka, přes metr a půl široká provedená technikou šité krajky velmi jemnými nitěmi, překvapuje bohatstvím technik a neobvyklými kombinacemi. Pokrývka vznikla v pobočce v Schönfeldu/Krásno na Karlovarsku a její realizátorky na ni pracovaly přes 11 000 hodin. Výsledný dojem je monumentální a zároveň dojemně poetický. Ve středu kruhové kompozice je sluníčko, jehož paprsky přecházejí do korun stromů a ozařují českou krajinu oživenou postavičkami ve stylizovaných krojích střídajících se stavbami venkovských kostelíků, doplněných rostlinami a ptáčky. Emilie Paličková se ve svém návrhu inspirovala lidovým uměním, které převedla do současného stylu art deco. O jejích pracích se pochvalně zmiňuje i současná francouzská publikace z roku 1925², kde dvě třetiny reprodukcí představují díla Emilie Paličkové.³

---

¹ CZUMALOVÍ, Petra a Vladimír. *Školský Ústav umělecké výroby Praha*. Praha: Školský Ústav umělecké výroby, 1994

² DORMOY, Marie. *Dentelles de l'Europe centrale*. Albert Lévy. Paris 1925

³ KYBALOVÁ, Ludmila. *Emilie Paličková*. Nakladatelství československých výtvarných umělců. Praha 1962

E. Paličková postupně přešla od ornamentálně dekorativního stylu k jednodušším kompozicím založeným na dokonalé stylizaci lidských postav. Typickým příkladem je pokrývka Lidé pod horami, vystavovaná a oceněná 1935 na mezinárodní výstavě v Bruselu. Opět je to kruhová pokrývka ze šité krajky. Ve středu kompozice je sluneční kotouč obklopený pásem hor provedený jemnou technikou stínování vytvářející dojem nekonečnosti kontrastující s mohutnými tvarově zjednodušenými postavami lidí zasazených do řídké půdince, doplněné vegetací a architekturou.

Ve třicátých letech začíná užívat i techniku paličkované krajky. První velká práce provedená touto technikou byla vystavená na mezinárodní výstavě v New Yorku. V této kruhové monumentální kompozici upouští zcela od předchozí ornamentálnosti a symetričnosti. Podklad tvoří půdince vyvolávající dojem volných nití přerušených uprostřed hustším pásem se stylizovanými vesnickými domky a v dolním okraji s postavami vesničanů.

V dílech čtyřicátých let objevuje E. Paličková další motiv-člověk a vesmír, zapojuje i barvu. Práce směřují stále k větší abstraktnosti a uvolněnosti. Vedle těchto monumentálních pokrývek vznikají drobnější krajkové límečky, manžety, čelenky, kloboučky apod. Za druhé světové války se věnuje především stolničení. V závěru svého působení v Ústavu navrhla velikou stóru určenou pro prezidentský salonek v Národním divadle s motivem kytice provedené v pobočce v Sedlici u Blatné. Čítající původně 20 kusů ve sbírce jsou zachované dva. Dílo monumentální nejen svými rozměry, ale i pojetím, ve kterém plně využila možnosti paličkované krajky.⁴Její stopy jsou patrné v celém uměleckém vývoji Školského ústavu. Ústav ve své sbírce opatruje přes 4000 návrhů a 170 realizací.

Další zakladatelskou osobností byla **Minka Podhajská**, profesorka Státního Ústavu školského pro domácí průmysl v letech 1922-1939. Ta reprezentovala druhý pól, jímž se Ústav od svých počátků zapojil do proudu moderního dekorativismu-dřevěnou a textilní hračkou. I zde došlo k plodnému spojení rukodělného lidového výrobku s moderním výtvarným výrazem, Minka Podhajská se na víc neomezovala jen na výtvarnou podobu hračky, ale promítala do své tvorby i didaktickou funkci dětské hry.

Mohutná vlna národního dekorativismu, vrcholící úspěchem na Mezinárodní výstavě dekorativního umění v Paříži v roce 1925, rozrušila hranice volného a užitého umění a přinesla výrazný nástup žen-umělkyní do českého prostředí. Emancipaci textilních

---

⁴ CZUMALOVÁ, Petra. *Přípravné texty k almanachu STOLETÁ*. 2019

řemesel jako uměleckého jazyka neumožnil dekorativismus, ale naopak vykročení směrem k abstrakci.⁵

Výraznou představitelkou tohoto směřování působící v Ústavu od třicátých do padesátých let 20. století byla **Božena Rothmayerová Horneková**. Objevila se v době, kdy vítězila nová funkcionalistická estetika. Přišla do školského Ústavu jako hotová výtvarnice i zkušená učitelka. Mezi léty 1922-1928 vyučovala ve škole Světlá ve Velkém Meziříčí. Spolupracovala s Alicí Masarykovou a navrhovala textilní vybavení pro prezidentské interiéry a oděvy pro pracující a těhotné ženy.⁶ Přešla do školy uměleckých řemesel v Brně, kde se aktivně zapojila do kruhu brněnských funkcionalistů kolem architekta Jana Vaňka a podílela se na Vaňkových a Rossmannových výstavách Žena doma a Civilisovaná žena v r.1929 manifestujících nový životní styl. Provdala se za významného architekta Ottu Rothmayera, který tehdy zastupoval svého učitele Josipa Plečnika při úpravách Pražského hradu a později pokračoval v jeho díle již podle vlastních projektů. S ním sdílela výtvarné a estetické názory založené na čistotě a dokonalosti provedení, jasné kompozici a prostotě formy.⁷

Doba jejího působení v Ústavu je rozdělena do dvou etap první od roku 1934 do 1938, kdy se zabývá paličkovanou krajkou a vytváří především kruhové prostírky, ve kterých kombinuje jednoduché tvary a techniky provedené hrubším materiálem. Po válečné přestávce nastupuje znovu a souvisle pracuje v Ústavu dalších 12 let.

Ještě před Boženou Rothmayerovou na konci 20. let do Ústavu přichází z pražského Artělu **Anna Rosová Vokálková** a vnáší novou orientaci na německý Bauhaus a otevírá velké téma bydlení. Zaměřuje se především na výšivku. Ve své nepočtené tvorbě směřuje k abstrakci. Charakteristické jsou bravurně sestavené kompozice z elementárních tvarů provedené na jemné poloprůsvitné tkanině podbodávanou technikou nebo naopak využívá struktury plátna pro efektivní ažuru či dekorativní pavoučky. Velmi dobová je pokrývka na karetní stůl se stylizovanými postavami a symboly z mariášových karet provedená technikou protahování na tylu. Spojuje dekorativismus a řád, prosté a nádherné.⁸

---

⁵ CZUMALOVÍ, Petra a Vladimír. *Školský Ústav umělecké výroby Praha*. Praha: Školský Ústav umělecké výroby, 1994

⁶ SZADKOWSKA, Maria. *Božena Rothmayerová Horneková a Alice Masaryková. Svěřenkyň a mentor (1926-1939)*. Muzeum hlavního města Prahy. 2019

⁷ CZUMALOVÁ, Petra. *Přípravné texty k almanachu STOLETÁ*. 2019

⁸ CZUMALOVÁ, Petra. *Přípravné texty k almanachu STOLETÁ*. 2019

Od roku 1938 je v Ústavu zaměstnán Rudolf Richter, který začíná jako kreslič. Neznamenalo to výtvarnou práci, ale reprodukci podvinků a návrhů. Z kreslíře vedle výrazných osobností rychle vyrostl návrhář.

Hned po válce Ústav opouští Emilie Paličková, která odchází na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou, zůstává Anna Rosová a vrací se Božena Rothmayerová. Pracuje tu Rudolf Richter. Přichází další absolventka uměleckoprůmyslové školy **Vlasta Pivrcová Příkrylová**.

Božena Rothmayerová v poválečném období nejprve obrací pozornost k oděvním doplňkům, většinou límečkům s důmyslně rozvrženou geometrickou kompozicí, ve které se uplatňuje dokonalá znalost krajkářských technik. Nově využívá i šitou krajku v kruhových pokrývkách. Experimentuje s technikami i silou materiálu. V roce 1947 vytvoří své nejmonumentálnější dílo, paličkovanou stóru o rozměrech 200 x 147 cm, kde jednoduché geometrické rozvržení dává plně vyniknout různosti použitých technik, které vyplňují jednotlivá pole, a výrazovosti materiálu.

Úloha Boženy Rothmayerové a Anny Rosové nebyla jen zakladatelská. Obě dokázaly nejen chránit úroveň, dosaženou v letech třicátých, ale i udržovat živou kontinuitu. A společně tak úspěšně převedly krajkářství všemi zvraty společenského postavení uměleckých řemesel a ubránily je i před estetikou socialistického realismu po roce 1948. Když v roce 1957 obě ze školy odcházejí, k tradici moderního umění se začíná znovu přihlašovat celá česká kultura.⁹

Integritu uměleckého vývoje po roce 1945 také zajišťovalo dílo **Rudolfa Richtera**, který ve své tvorbě spojil předválečné umělecké proudy se soudobým pojetím. Působil v ústavu od 1936 až do roku 1974, tj. 36 let. Svě vzdělání si postupně rozšířil o paličkovanou krajku a figurální kresbu. V Ústavu učil technické kreslení a technologii materiálu.

To, že pracoval po boku významných výtvarnic Emilie Paličkové a Boženy Rothmayerové, nezůstalo bez vlivu na jeho vlastní tvorbu, která vrcholí v 60. letech 20. století. Navrhoval především paličkované stolní pokrývky. Ve sbírce školy je také zastoupen oděvními doplňky. Převažuje režný materiál, citlivá barevnost, úcta k řemeslné tradici. Jeho díla vyznačují vždy precizně promyšlený návrh a invenční využívání tradičních řemeslných technik v netradičních výtvarných řešeních.¹⁰ Richterovo zkoumání technických možností paličkování přináší svébytnou výtvarnou kvalitu a naopak. Je i autorem vzorníků, na kterých se techniku paličkované krajky učilo a učí několik generací krajkářek.

⁹ SIEBEROVÁ, Ivana. *Strážovské krajkářství*. Klatovy 1998, s. 10–11

¹⁰ CZUMALOVÁ, Petra. *Přípravné texty k almanachu STOLETÁ*. 2019

Účastnil se na výstavách školského ústavu doma i v zahraničí. Nejvyšší ocenění získal v roce 1967 v německém Schneebergu. Obraz vývoje českého textilního umění 20. století je bez jeho díla nemyslitelný.

Mezi léty 1956-1963 přicházejí další výtvarnice – **Jarmila Nová Borkovcová**, **Bohumila Gruškovská Jiroutová**, nositelka zlaté medaile Světové výstavy v Bruselu 1958, z mladší generace Milča Eremiášová. Od roku 1963 pracuje v ústavu jako návrhářka pro ručně tkané a vázané koberce, gobelíny a tkaniny **Marie Broumová Jílková**.

V sedmdesátých letech do ústavu nastoupila nová generace návrhárek, žaček Emilie Paličkové, Antonína Kybala a poté Marie Vaňkové a Bohuslava Felcmana, absolventek Vysoké školy uměleckoprůmyslové. V roce 1979 prezident ČSSR propůjčil Školskému ústavu umělecké výroby vyznamenání "Za zásluhy o výstavbu".

V ústavu a škole působí výtvarnice **Vlasta Šolcová**, která se věnuje především paličkované krajce a v menší míře výšivce. Sleduje módní trendy. Nebojí se experimentovat s novými technikami a materiály, vytváří první prostorové krajky a ráda používá výraznou barevnost. Vyučuje na střední škole nový předmět Restaurování textilií.

Miroslava Bradová je zaměstnaná jako výtvarnice ústavu, navrhuje barevné paličkované prostírky se zajímavě tvarově řešenými okraji nebo oděvní doplňky.

Jarmila Trösterová díky své průpravě v ateliéru Antonína Kybala a několikaletému působení v průmyslovém podniku Textilana v Liberci, kde se věnovala textilnímu tisku, od počátku tíhne k monumentalitě. V Ústavu časem obrací svoji pozornost i ke krajce, které právě svým smyslem pro grandióznost dodává další dimenzi. Její trojrozměrné dílo Arktida ocenila i belgická královna.¹¹

S obdobným školením a zaměřením se na konci osmdesátých let objevuje v Ústavu výtvarnice **Hana Müllerová**, která se zpočátku zabývá tkaním, ale velmi brzo se jejím hlavním výrazovým prostředkem stane paličkovaná krajka. Dokonale rozvrženými kompozicemi, často založenými na hře geometrickým tvarů, dosahuje vysokého estetického účinku.

Tyto výtvarnice výrazně zasáhly i do pedagogické činnosti školy. Od devadesátých let se věnovaly téměř výhradně výuce studentů. Vytvořily dokonalý metodický postup výuky navrhování textilních řemesel a zasloužily se tak i o úspěchy studentů v mezinárodních soutěžích a výstavách. Dokládá to například ocenění maturitní práce Jany Doubkové, která se v roce 1992 účastnila studentské soutěže institutu L°Ente Morale Mondragone

---

¹¹ CZUMALOVÁ, Petra. *Přípravné texty k almanachu STOLETÁ*. 2019

v Neapoli a získala jednu ze dvou hlavních cen. Kolekce ústavu tu byla oceněna dalšími 9 čestnými uznáními.¹²

Z posledních v ústavu dlouhodoběji působících výtvarníků, absolventů vysoké školy uměleckoprůmyslové, to byli **Roman Huml**, který se věnoval tkaným tapisériím, **Marianna Horváthová** a **Alina Jašková**. Ty ve své tvorbě opouštějí tradiční pojetí krajky, hledají nová nekonvenční řešení, často experimentují s prostorem i barevností. V jejich tvorbě se uplatňují stejně módní i bytové doplňky jako volné trojrozměrné kompozice.¹³

Se jmény a díly těchto výtvarníků, končí historie ústavu a zůstává škola jako jediný pokračovatel a nástupce. Všechny stylové proměny a přínos jednotlivých osobností dokumentuje unikátní školní sbírka.

HANILCOVÁ, Kateřina. *Historie Státního ústavu školského pro domácí průmysl*. 2019. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Martin Strouhal, Ph.D.

---

¹² CZUMALOVÁ, Petra. *Přípravné texty k almanachu STOLETÁ*. 2019

¹³ CZUMALOVÁ, Petra. *Přípravné texty k almanachu STOLETÁ*. 2019